

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

**ИСТРАЖИВАЊА
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**

ЗБОРНИК РАДОВА

КЊИГА 1 (2008)

Посебан отисак

КОСОВСКА МИТРОВИЦА 2010

СОФИЈА МИЛОРАДОВИЋ

КРСТЕ НОСИМ, БОГА МОЛИМ...

(Етнолингвистички транскрипти из Метохије са уводним напоменама¹)

Кукувија: *А сѣварно, викала је ѿреѣ авим излазењу, кад смо ѿел'и да бегнемо оно ѿрол'еће.*

Ајсѣпракѣ: Етнолингвистички транскрипти начињени су на основу личних аудио-записа из 2003. године, насталих приликом прикупљања грађе за дијалектолошка и етнолингвистичка истраживања говорâ Срба из Метохије, смештених у колективне центре у Параћину. Поред биографских елемената, разговор обухвата и следеће теме: зимски празнични циклус, записи, митолошка бића, народна медицина, ношња итд.

Кључне речи: етнолингвистички транскрипт, Метохија, прогнани Срби, косовско-ресавски дијалекат, *ѿамо*

I

Етнолингвистички транскрипти начињени су на основу личних аудио-записа² из 2003. године, насталих приликом прикупљања грађе за дијалектолошка и етно-

¹ Овај текст је настао као резултат рада на пројекту *Истраживања српског језика на Косову и Метохији* (ЕДБ 157002), који у целини финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

² Аудио-записи су финансирани из средстава пројекта *Research of Slavic Vernaculars at Kosovo and Metohia* под покровитељством организације UNESCO ERC/EPC/PP Section. Први примерци налазе се у фонотеци Института за српски језик САНУ, а транскрипти су рађени на основу копија записа.

лингвистичка истраживања говорâ Срба из Метохије, смештених у колективне центре у Параћину. Информатори су ми, дакле, били прогнани косметски Срби, које је државна администрација водила као „интерно расељена лица“.³

Садржај мога разговора са двама информаторима дат је у транскрибованој форми, која подразумева да се уз одговоре саговорника дају и питања истраживача (у округлим заградама), као и одређени коментари (у угластим заградама). Питања су формулисана тако да у одговору не наведу информатора на коришћење стандардних језичких конструкција. Ипак, немогуће је у потпуности избећи формулације које се вероватно не би чуле у свакодневной комуникацији информатора са укућанима, комшијама и сл. Испод транскрипата нису наведена имена информатора будући да, без обзира на то што је постојала сагласност за прављење аудио-записа, није тражена и посебна сагласност за објављивање забележених разговора. Такође, у транскрипте нису унети делови записа у којима се налазе имена њихових блиских рођака и пријатеља.

Поред биографских елемената, добијених на основу слободног разговора са двама саговорницама, садржај разговора обухватио је још неколико тема. Оне потичу из најразличитијих области традиционалног сеоског живота, односно — и из материјалне и из духовне културе. Питања везана за народни календар, тј. за обреде, обичаје и веровања везане за зимски циклус празника, углавном су постављана према тзв. малом етнолингвистичком упитнику А. Плотњикове (Плотникова 1997). Наравно, током разговора информатори су се враћали на поједине теме задржавајући се на њима дуже или се пак на њих само осврћући, те се о понечему може чути на више места у запису.

Први информатор је Српкиња православне вере, избегла из Сувог Лукавца (општина Исток), рођена 1940. године, са завршеном основном школом. Учесник у разговору је информаторкин муж. Разговор је трајао сат времена. Према протоколу, садржај записа је следећи: митолошка бића, веровања у вези с децом, биографски елементи, црквине и „летеће“ цркве, св. Варвара, записи, Божић, Богојављење, Огњена Марија, Нова година, колачи за задушнице, св. Сава, Чумин дан, св. Трифун, Покладе, Велики четвртак, Велики петак и Ускрс, народна медицина (нагаз, бајање), прање веша, ношња, позивање здравицом, ткање и одевни предмети, бајање, биографски елементи, Девич и други манастири, пролећни празници (Младенци, Ђурђевдан), атмосферске прилике, Видовдан, Ивањдан.

Други информатор је такође Српкиња православне вере, избегла из Ђурак-овца (општина Исток). Рођена је у Клини 1911. године и неписмена је. Разговор је трајао пола сата. Према протоколу, садржај записа је следећи: пролећни празници,

³ Овом приликом желим да нагласим следеће: без обзира на трагичну судбину која их је задесила, нико од људи којима сам се обратила није одбио да са мном разговара, нити је, пак, разговор безвољно водио. Велику захвалност дугујем овим Метохијцима, домаћинима лишеним свога домаћинства, који су ми показали како се у несрећи не мора постати очајник јер су ме у туђем, боље рећи — у свачијем и ничијем, дочекали као у своме. Примали су ме са слатким и водом, а испраћали са штриканим назувцима.

табу прописи везани за гравидитет, обичај везан за ницање првог зуба, нероткиње, веровања везана за птице, виле и виловско коло.

У датим транскрипцијама могу се уочити готово све маркантније фонетске, морфолошке и морфосинтаксичке црте говорâ северне Метохије, који припадају косовско-ресавском дијалекатском комплексу, а које су пописане и описане, уз још многе друге, у монографији *Говори северне Метохије* аутора Милете Букумирића (Букумирић 2003). Поменућу само неке од њих: замена вокала (*седом, даваѝила се, дрџел'и, измиђу*), потпуна или делимична десоноризација финалних звучних опструената (*круг^к*), спорадично и факултативно умекшавање африкате ч (*оч'и, руч'но*), заменичка инструментална форма типа *ѝебом* (код другог информатора), *ју/у* као дативска енклитика личне заменице ж. рода (*муж ју умро, како у мајка ѝоѝила вино*), заменичко-придевски наставак *-ија* у генитиву/локативу (*да седи ѝрекриѝѝенија рука*), редукована употреба инфинитива (при том без *-и*: *биѝи, учи-ниѝи, одбиѝи*), уопштавање акузативних конструкција уместо локативних уз предлоге *у* и *на* (*он више седео у цркву, неѝиѝо да радиш у бакчу, и на гробље се одвоји*), уопштавање мушког облика радног гл. придева уз именице ж. рода (*сѝаре жене би ѝричал'и, додол'ице бил'и*).

Када је у питању консонантизам, најмаркантнија особина односи се на артикулацију латерала *л*: спорадична реализација сонанта *л* као веларног испред вокала *а, о* и *у*⁴, при том као знатно ређа појава од позиционог (пред палаталним вокалима) умекшавања *л*, што флукутира све до изједначавања са *љ* (*л'ек, дол'е, бил'и, Вел'и-гдан, ел'*, као и *л'еѝу*, али *леѝо*). Ова црта је много присутнија у говору другог, знатно старијег информатора.

По изузетку, позиционо је палатализовано *н* (*ѝразн'ик*) код првог, али и то знатно чешће бива код другог информатора (*н'еко, извин'еш, Госѝођин'е*, али *Преобрађење*).

Забележен је један пример слабљења фрикации у изговору африкате *ћ* — *ноѝи'*, што коинцидира са местом порекла другог информатора, а то је Клина (Букумирић 2003: 145–146).

Као занимљивост наводим употребу речце *еја* за појачавање тврђења, коју често користи други информатор, и чак три лексеме — *календариш, ѝразникујеш, свейкујеш*, које у значењу „славити верски празник“ користи први информатор.

За варирање у оквиру исте дијалекатске базе „кривицу“ сноси генерацијска разлика између мојих двају информатора — чак тридесет година, што се очитује у презентованим записима. Код млађе саговорнице, нарочито на почетку разговора, лако се може уочити тежња да коригује свој говор у складу са књижевнојезичком нормом. Свакако, мера одступања од матерње дијалекатске основице зависила је и од теме разговора. Тако, овде имамо два особена информатора: једног погодног за етнолошка/етнолингвистичка истраживања и другог који је поуздан и за дијалектолошка и за етнолошка/етнолингвистичка истраживања.

⁴ Није бележена дијакритичка ознака којом се прецизира ова изговорна вредност сонанта *л* јер би то изискивало употребу нарочитог ћириличног фонта.

Треба напоменути, а што свакако није без значаја за нека будућа истраживања, да су се Метохијци, изворни говорници косовско-ресавског идиома, у Параћинском Поморављу, најшире узев, нашли на *своме* када је реч о дијалекатској подлози.

Транскрипти дати у другом делу овога текста омогућавају извођење одређених закључака од значаја за област етнолингвистике, дијалектологије, социолингвистике и психоллингвистике. То посебно стога што се заснивају „на корпусу који све више постаје социолингвистичка, а све мање дијалектолошка категорија, будући да углавном живи у ‘горко стиснутим устима’ *интерно* расељених Метохијаца“ (Милорадовић 2008: 275).

*

Кроз ове се записе често изречно пробија и као неко осећање обавезе према испитивачу — да се у комуникацији са њим направи јасна дистинкција између *овога овде* и *онога тамо*. Тако кључна реч прибележених разговора постаје адверб *тамо*:

Светији Трифун смо га тамо звали — Трифундан. Тако [веома тихо].

И што је светији Стефан тамо... у Дечанима. Цабе [тихо, са тугом у гласу].

Тамо су брдовића места [тише, са сетом у гласу], горе је што богатије, има лејве ливаде, лејви пашњаци. Сви иштерују стоку горе на пашу. До јесени они тамо буду, у јесен посе силазе. Горе да поведеш деце, дође ти румено ко да си му боју сивила на лице.

У ту су двосложну реч стали упућивање и разликовање, памћење и незаборав, успомене и сета. Чини се да кроз њу одјекују сећања, док нада дамара само као ехо — све тише и тише. Премда, читајући више пута реченицу из другог записа: *Овај раш два-три пута ме доваћа, и мењала домови, тамо-овамо*, може се јасно сагледати барем могућност, ако већ не и извесност „преметања“ првог и другог члана овог антонимичног израза: *овамо-тамо...*

II

Рекла ми је то лично тетка, каже, ишо човек из њеног суседног села и, каже, ишо ти мој комшија покрај реке и, каже, њему се попне караконцула на леђа. Каже, водила га, водила, водила свуд покрај те реке и до тада, до једно кад је требало да... није му дала никако да с утопи, никако, овај, и док су петли запевали, она га све по води, овај, вукла и, каже, кад су петли запевали, она онда посе њега пусти. Он дошо кући и прича, каже, он то. Да ли... па истина, ја велим: Тетка, немогуће, она каже: Стварно је то, то је жива истина, каже. Ето, тако.

(А за оно вилинско, оно, како сте рекли, коло, како се звало?)

Вилинско коло... Ови би стари викали, ту негде мора да има виле где су реке, где су, овај... И стварно, ту су... тако је река, ова Источка река се зове, ту из планине стварно... *(Што пролази кроз ваше село?)* Да, што пролази покрај, ту преко села, и ту има ливаде покрај те реке свуда. И стварно, ми се деца интересујемо, знаш, кад

нам нешто они кажу, и ми одемо, и тамо круг^к, заиста круг^к [са призвуком изне-нађења и чуђења] и, овај, на пример, тетке, или мајке, или баба кажу: Пази, мој сине, немој да нагазите на виловско коло. Тако би рекли, каже то, после ћеш увек бит болестан, или може нешто да ти се деси [тихо] (*А ђо се веровало да се ђу скуљљају виле, као ноћу?*) Као ноћу долазе виле, скупљају се и као играју, и коло виловско се то тако зове. Јесте [растежући реч ради верификације изреченог]. И, на пример, овај, моја мама, на пример, први син јој је умро (...). А други син кад се родио (...), и као, знаш, по веровању, они су нашли од вука зев, од вука зев, и протнули дете да би то дете живело. И тако су они, вучев зев су тако звали, и мој брат је, овај, протнут кроз тај вучев зев [експресивно растежући реч], и да би он могао да опстане јер оно раније, знате, није било лекара, није, умирала деца и тако. И тако он опстао. Е сад, да л је због тога или како је било, ја не знам. И тако, она њега кроз вучев зев протнула. Тако. Жене јој рекле. Каже, посе... посе родила мене и млађег брата (...). И тако. (*После није с вама ђо морала да ради?*) Не, не, са нас двоје није, али само (...) протнут кроз вучев зев. Да би, овај, да не би деца умирала. И тако. Тако то било, та старинска веровања.

(Јесу се давала и нека имена деци, ђако иста да се заштићу?)

Па... нису, он се звао (...) и тако до краја живота он је то имао име. Није имао друго. Једино ја имам надимак, ево, и овај брат млађи, и он нема, нема, овај, мисим, надимак. Само ја (...). Да, да.

(А ко је Вама дао име?)

Па кумови, кумови [са повишавањем тона], имали смо кумове. То без кума није могло никако да се, овај... Ја сам учи Светог Саве рођена (*Аха, дваес шестог.*) Да, дваес шестог, тако, и, овај, кум долази... Каже мајка покојна: Иза куће сам ишла да те породим, сине. Тад је било срамота да жена... у кућу да се породи, него да изађе иза куће да се породи па после да дође ту и... Само свекрва да наиђе, то као мушкарац да не види женску да се порађа. Тако били ти обичаји, стари. И, каже, породила те иза куће, учи Светог Саве, и донела те кући. И тако [веома тихо]. Онда иде отац, на пример, флашу ракије узме и оде, овај, код кума. Пита за то име, кум... Онда ко је кум, да име, овај, није било да можемо ми да предложимо имена, него само кум које каже име и тако. Тако мора да буде [тихо]. Само кум. Па онда општина... па се то мењало, тако, то...

(Али овамо бавили сће се пољопривредом?)

Пољопривредом, пољопривредом... Отац ми, овај, био заробљен оно за време рата, био у Немачку пет година тако да нисмо знали за... за три године [успоравајући говор због присећања], три године [тише], да ли четири... Онда само се чуло преко мене, ништа нисмо знали, само мајка тад је имала мене и (...). (Седи [обраћање унучици], молим те! Не можеш ти, сине, ту.) Да ти не смета нешто... [обраћање испитивачу] (*Нека, не смета, него само испред да...*) И, овај, он је био горе у Немачку пет година, ту су они заробљени... Ви знате како то... (*Да, да, било*

из свих крајева.) Из свих крајева наше земље... Онда, били ту баба, стриц један имао петнајс година, ја и овај мој брат био мало мањи... И тада, знаш, овај, ишли би по кућа ови: Да немате нешто — да не помињем [снебивајући се], од ђва... А један мали (...). Е, имамо, дођи да видите де... [дубљим гласом имитирајући мушкарца] А кад он поведе оне... испод кревета, оно, то биле држале, људи правили држале за секире, за мотике, за... А они рекли: То су нам... (*Као оружје?*) Као оружје, тако. А то је све било забрањено и тада није смело ништа то да се држи, ни да се носи, ни... Онда, отац кад је отишо у ропство, ми — и мајка, и баба, и стриц, тад смо били исто... (Јесте, у Немачку је он био.) И ми ту живели са њима заједно. Онда и стриц био петнајс година [отежући последњу реч], сви смо били, тешко смо живели [отежући последњу реч, уз самосажаљевање], знаш сама. После, тата дошо из Немачке, тако... Онда, овај, набави волове неке, краву једну тако да би имали ми мало да... млека за децу, и тако нешто да учини. И онда, овај, почели мало да се опорављамо, онда су наступиле оне задруге, знаш, и оно. Онда су нам све узели, све су нам узели, волове и краве, овај, све су нам узели за земљорадничку задругу. Сећам се кад мој отац плаче за, овај, за волове што су... Он је волео, земљорадник био [отежући реч ради истицања], није се имало... (*Нису могли да остйану код вас у шћалу? Не?*) Не, не, то је морало да иде, овај, у земљорадничку задругу. Оно кад су нас све били ставили. И онда идеш. И ми смо ишли да радимо. Мајка моја, сећам се, а ја нисам, ја сам била мала. Сећам се, пошто је тата дошо из ропства, она је родила још овог млађег брата. Тако, она је, отишла би на њиве доле да копа, да ради, ја би у дванајс сати њега на л'еђа, носи да она, да му дадне да... (*Да једе.*) Ал то је као колективни био, овај, рад неки, те задруге. Тако је то било [тише]. (*И, значи, све од сћоке су вам узели?*) Не, не само волове су нам узели, краву нису нам узели, али узели су нам волове, онда дрљачу, плуг, то што, то... Онда био онај вишак, сећаш ли се, и што нешто зарадимо... (*Знам из йриче йо да део од онога жића, од онога, да йо мора да се да...*) Да, од оног жита... [отежући последњу реч, уз самосажаљевање] Мој син од тога жита, ми, мало да учинимо, само д имамо, и то кукуруза. Па онда касније почеле пшенице да се сеју јер није било овако, као ту. И они дођу па нам све узму, пасуљ и кукуруз... Све би нам узели, викали: Вишак, вишак, мора да се преда. А сељаци кажу: Није вишак него бришак — све нам, каже, покупише [смех информатора и испитивача]. Јесте, јесте, тако су говорили људи. Баш била једна емисија, немо да ко... Ја не знам овамо како је било, као... Била једна емисија, све снимљено како узимају, једу свиње... Ако имаш, они оће да ти узму. Било је, тако је све било по Косову. (*Једино живину вам нису дирали?*) Да, не, једино живину нису узимали, а друго све су узимали. Некоме се, кажу, то носило, даје се бар за наш народ... [неразговорно] Неко и за Албанију носили, ту храну, неко, нико исто није говорио. Није се ни знало. Ето тако се живело. После, било да се жње, нема да, овај, вршалице оне. Па, онда мора неко да ради, стварно. То све оч'и као бакар се направе од прашине, ал мораш да задужиш. Бар двадесет-тридесет радника ако немаш, ти не можеш жито да... И тад се све, овај, радило ручно [уз посебно истицање последње речи]. Руч'но. На пример, ја сам сваки дан, лично ја морала да идем да жњем, да

задужим раднике. Онда сам ишла два дана једног комшију, два дана да му, овај, жњем ја његово жито, а он да дође мени да веже оно, онај сноп, знаш, да веже... жито. Онда ту има два наслагача, један онај који веже жито. Е онда би са воловима, мисим, ко има краве, кола... То је, било су дрвена кола и тако... Са тим да превучемо и камару да правимо. Онда би долазиле вршалице... у то доба, јел нису били комбаји. Вршалице, и то треба да се врши жито, да се скупи жито, све у цакове, то се стварно оврши. Људи помажу [отежући]. Онда, кад се то заврши тај посао, то је вршидба завршена и газда да спреми, овај, мало бољу вечеру, бољу храну. Тако [тихо]. Тако је било. А све се ручно радило [уздах]... Све ручно. [прекид снимка]

[наставак разговора] То се носиле те дојдолице. У последње време, и то се... А баш изнад наше куће била је црквина. Ту је била црква светог Луке. Да [отежући, придајући нарочит значај изреченом]. И кажу, као по старинском, нека је жена опрала неке пелене дечије и раширила на ту цркву. И кажу да је полетела та црква одатле, ту је остало само каменчићи, стварно. И ту увек жене иду пале свеће, и одржавају се ти зборови кад су Крсти, кад су Дојдолице, кад су... Док је то било у та стара времена, за те празнике. Ту је био Спасовдан, на пример... Ето... (*И ишја, зајали се свећа?*) Да, запале се свеће. Дође поп, па, овај, чита, на пример. Неко донесе, на пример, сир, неко хлеб, неко кајмак, неко... И као поп треба ту да чита, ту неку молитву да... да би... да би то, мисим, ишло редовним путем, да би то лепо напредовало. Као и ради прљавштине, као поп све то може да очисти. Тако, тако су била та веровања. [прекид снимка]

[наставак разговора] Варварице. Пшеницу, то варварице... (*Седамнајстог децембра?*) Да. Онда би то давали, овај, стоки, пшеницу и... Да има берићета, и стоки да даш, да као стока буде напреднија, те варварице. Ишли би на реку па да бациш мало као низ реку... рад берићета [отежући последњу реч ради истицања сврхе], ради као... Ето тако.

(*А да л је било да се скуйља њо селу њо зрневље, жијџо? На њај дан да иду да скуйљају?*)

Па нешто се не сећам, стварно се не сећам [пауза]. Не сећам се за то жито, стварно, само знам да се и жито изнесе ту кад дође, на пример, поп, кад... ка^т су ти обичаји, ти свеци, и то. Дође [тише]. Онда има, рекла сам ти за ове записе. Тако су звали — запис. То је дрво. Кад се, на пример, носи, носи се крст и то, овај, они певају песму: „Крсте носим, Бога молим / Господе [продужен први вокал], Господе...“ То иду сви и сви тако певају: „Дај нам, Боже, ситну кишу / Господе [продужен први вокал], Господе [продужен први вокал] / да пороси... ситна киша да покваси“, овај... овај, траву зелену, и тако то, у тим... То су биле те песме које су се певале, и молили се Богу, и... Стварно, више пута би се десило кад идемо, овај, уз то... по њива... Све се то иде. Свуда. Свуда иду. И поп напред и, овај, народ за њим, ко воли [тише]... И онда он, свуд то, направи крс на тај запис. Тај запис, нико то није смео да... да, да... Нико, нико, нико, то мора тако вечито д остане. И ко је год померио тај запис или га посеко [неразговорно] му није добро кренуло. Лоше му крене [саопштавајући као у поверењу]. (*А је л сје ви имали један зајис само у селу, или има*

више?) Не, не, пуно, пуно, пуно записа било. Пуно, пуно, живота ми, пуно било тих записа. *(То је из старине остало да је то запис?)* Из старине тако остало. Запис. Ту поп дошао и као освештао тај запис, и овако... И онда вина мало, и ту неку молитву он чита, и прођу онда тамо... Иду, иду, иду. Па мож да опет... *(Је л се обиђу сви записи кад је тако нека литија?)* Сви се записи обиђу. Где год има запис, оће поп... *(Је л то ван села?)* Свуд је то кроз село, свуда... *(Има и у селу?)* И у селу, и кроз село, свуда де год има њиве и... Има, мисим, ови велики храстови, то... *(Атар њај?)* Атар. Да, да... [прекид снимка]

[наставак разговора, у коме је учесник и информаторкин муж] Стави се у виду свећице нешто, или... неки украс... Пре је тако било [неразговорно] — колаче од хлеба. [учесник у разговору] А ми смо то рачунали деџи празник. Немо да ми, овај, нешто... Код нас пуно деце, није један. На пример, да ти дође један полазник, и да њему спремиш поклон, и да га дарујеш. Код нас, машала, по тридесеторо деце. Свакоме мораш да купиш поклон. Јесте. Чак из комшије, комшилук су нам, друга вера долазили. *(И који узраси?)* Све овако, ови мали [изговорено са посебном наклоношћу], све... Ту до десет година, дванајс долазили. И мораш ти да... ја обавезно да спремим, овај, морам, макар по десет динара или двајес динара... неке чарапу, неке пешкир, неке... *(А штиа, и шиптарска деца овде долазила?)* Па и Шиптари су нам долазили, среће ми, на Божић... [учесник у разговору] Јесте... И за Васкрс исто. Јаја морам посебно да увијем за шиптарску децу, што треба њима да пружим. Дођу: *Perajë Veligdan!* То ти каже: Срећан ти Васкрс. И, овај, ја њима свима по једно јаје и они оду. Сви оду. Ево ти друга група. Они све тако групно... Ја колко, по тријес-четрес јаја морала ја само за њих да офарбам, а плус за нашу децу. Јес, богами, тако је било увек.

(А, каже, да л има неко веровање да деца кад се роде у ноћ кад је Божић, да они могу да прејознају неку нечастиву силу или нешто тако, да имају неку способност?) За то стварно не знам.

(Значи, само је бадњак био и код вас?) Јесте. *(А није била, је л био неки бадњак још, мала џепаница да се...)*

То се од оног бадњака, знаш, исече се та џепаница па се стави, на пример, у брашно. То као Бог да ти да берићет [наглашавајући сваку реч]. И то се... *(Је л она има неко име, ња џепаница?)* Џепаница од овог, од бадњака. Е она се онда чува годину дана, та џепаница се чува до другог Божића. И, на пример, за Божић ми месимо колач. И, на пример, ми за Божић, кад исечемо бадњак, од тај мали бадњак седи у брашно. За годину дана мора да ти остане. Плус тога, месимо колач и ставимо динар — у тај колач. Е, овај, ко има, каже, кога ће срећа да, овај, прати, он онда целе године добија новац. То је та веровања. *(Јесте, то и ми исто.)* Јесте, ставимо у колач. *(А је л се стави још нешто у њај колач?)* Само се он нашара, све нако буде... *(А у њега? Само њара?)* А у њега пару ставиш, ништа више. *(Ништа друго?)* Не. А најбоље, ко може, тај колач са водицом из цркве, та водица, знаш, црквена... *(Да замеси.)* То је најбоље. Онда за Богојављење исто, ми кад је Богојављење, зна Лека,

скачемо на секиру. Секира се изјутра изнесе и изјутра мора само, овај, мушкарац да завати воду, а жена не. И онда са том водом идемо и скачемо. И: Војми Сина и Светога духа, амин. Воду... онда ставиш у неку чинију ону воду, босиљак. И онда тако. Како онај наиђе, он покваси један другога и само виче: Војми Сина, Светога духа, амин. И скочи преко оне секире. И тако цела породица скаче. И онда та секира седи ту, можда до предвече, ту је цео дан. Онда предвече се миче, или ујутру, или... Тако су били ти обичаји.

(А како је народни назив за Богојављење? Је л има неки?)

Па само Богојављење, нема друго ништа. Нема, нема. Добро, то смо ми доста великим празником славили, овај, мисим... Има људи који славе славу Богојављење. Има... Да [отежући последњи вокал].

(А је л су били момци и девојке да иду ђо селу на ѿај дан или не? Код вас није био обичај?)

Не, није, није. Није, није. Није. Нема код нас, нису ишли. [учесник у разговору: На Божић не идемо нигде.] Не, на дан Божића... Трећи дан иду жене. Други дан мушкарци иду. Да, иду да честитају Божић групно. Можда их је њих и десет, и петнајс, и дваес... [учесник у разговору]

(А кажисти ми Крстовдан? Је л било неки обичај за ѿо?)

Па... то сам заборавила, срећо, не знам за Крстовдан шта се оно све радило. (...) Како да не, тај дан немаш да радиш ни у њиву ни у башту, нигде. То је празн'ик српски. То не може да, да... Крстовдан тежак празник, црвено слово.

(Је л се и код вас за црвена слова није радило?)

Не, за црвено слово нико неће да ти... Цео дан има да седи прекрштенија рука, а неће ништа да уради. А кад је другим даном, онда раде сви.

(Је л има неко ѿособно веровање за Огњену Марију? Кад се ради, или ѿако нешѿо, да је ѿо ѿособно ојасно?)

Е опасно, богам. Код нас се то и доказало. Баш оно између Светог Илије и Огњене Марије, неколико су њих погинули, бре, ел верујеш, од грмљаве. И то после би памтили као, што кажу, тапија било да не смемо кад је Света Марија и Блага Марија и Огњена Марија... То су сестре Светог Илије. И то обавезно. То строга дисциплина ту мора, не сме да се ради. Никако нисмо излазили на имања ни... ни да с у руке нешто ради. Не, не. И да се, на пример, деси петак или среду, треба да се пости тај дан, и тако. [прекид снимка]

[наставак разговора] И ове називе... Ставља, као, толико деце, толико прасића, толико јагњића... Тако су ти називи. Е онда се стави та шумка у ватру, она изгори... [учесник у разговору] Да, јесте, јесте: Христос се роди. То је најпрво кад уђе у кући. [прекид снимка]

[наставак разговора] Они, на пример, од проје су то правили. *(А ѿо је за Светог Василија? Чејрнајсти јануар.)* Да, за, овај, Српску нову годину. А код

мојих не. Код мојих, овај, погача па онда узму се три обзовка, дрен и... можеш само три. И онда црвеним концом се то веже, то дрво... Од крушке, да. Крушка, обзовка и дрен — та три дрва се вако скупе и та погача за Нову годину мора да се са тим. (*Избуши као?*) Да, да се избуши мора. И онда, овај, са том погачом идемо ми у шталу ко^д стоке и ставимо, на пример, у шталу парче, овај, од тог^к, од тог малог, то што је... дрво то ишчупано. И онда исто и код пчела одемо, и да окадимо пчеле, и ето тако. (*Значи, Срйска нова година. А код вас се звало Мали Божић или не?*) Мали Божић више се звао. Богами, јес, живота ми, Мали Божић [тише].

(*Је л био неки други хлеб још йосебан? Та нека йиџа, или неийџо још осим овај ийџо ми кажейџе?*)

Па није, није, само та погача са... са тим, овај. Да се мало нашара, и тако.

(*Је л било ойейџ да се йраве неки йосебни мали хлебови, кажје, за децу, за йокој дуиш неоме? Исџо йџо око Нове године.*)

Јесте. А тад се у црепуљу то, то... до скоро је било. То су се звале поскурице. (*Аха, йџо је за Нову годину исџо. И ви кажейџе?*) То ј... не, не. Не, не, не, не. То је кад неко умре. То је неко кад умре, то су се оне мале поскурице. И, на пример, овај, за четрдесет дана, то почињу од четрдесет дана. Онда за пола године и за, овај, годишњицу, овај, трипут носе ту. Цело село, колко год има чланова у кући — по једну поскурицу, плус једну више. Као за напредак. И на гробље се одвоји, тамо кад се оде, и зато су се звале поскурице. Оне су се искључиво у црепуље пекли, сач и црепуље. Е, сећам се лепо [нарочито наглашавајући] тога, један теча мој. Он је позво свога сина. (...) И реко: (...) Дођи овамо, сине. Он је пре смрти био, оће да умре. И: Слушај, сине, ове поскурице немој случајно више да си ти за моју душу умесио. Ако их умесиш, никад Бог да ти га не да у кућу! Најпрво [подижући глас] се ту, овај, прекинуло и више нису се те поскурице месиле. [учесник у разговору, па прекид снимка]

[наставак разговора] За Српску нову годину. Тамо има рецетали, деца су нам ишла увек тамо. И неко има можда славу, овај, ако уноси, овај, у цркву тај колач... Деца иду тамо, рецетују. Пуно деце. Онда ишли, ишли су људи више пута у цркву. То је Горијач се зове, свети Никола Горијач црква, ту код нас. Ту идемо. Кад је год, овај... Онда, они исто славе Светог Николу, и ми. Ми, на пример, нисмо могли колач никад да сечемо у цркву. Увек кући сечемо. Јер има исто то црква — свети Никола, и ми имамо славу. (*Је л йџо сџара црква нека?*) Стара црква, стара [тихо]. Тамо има калуђери... ови попови има ту. Чувају их Талијани, чини ми се, рекоше [спуштајући глас постепено од самог почетка реченице]. Поп Сава је... [прекид снимка]

[наставак разговора] (*Да л се йџо славило йџако, је л се обележавало?*) Па слави се свуда. (*Добро сад, али йре како је било? Је л се обележавао?*) Да. Па и раније смо увек, овај, обележавао се Свети Сава. Увек, увек. Макар ручак имаш, неко да ти дође на ручак или на кафу, да ти... Да ти честита у цркву — обавезно. То су рецетали, тамо организују попови, калуђери, па иду деца и... овај, рецетали,

рецетују. Било је то стварно. А после се пренело и у школама. Тако у школе су сви, овај, тако... На пример, ове године узмеш ти колач, догодине онај, догодине онај... Сви редом су узимали. Како је ко мого, тако је узимао колач... Светог Саве. Онда се он прослављо у школама. Деца речетују о Светом Сави, певају. Школска слава. *(А је л има нека њрича из Вашег дејѣињсѣва везана за Свеѣиог Саву, из Вашег краја? Неко веровање ил, ѣако, нека њрича?)* Па, право да Вам кажем, не могу да се сетим. Можда је било, али нешто не могу да се сетим. [прекид снимка]

[наставак разговора] *(На Богојављење?)* Да. И по томе они знају оће ли да буде година родна или неће. Ако смрзне крс у воду, онда је година родна. Ако не смрзне, онда нема берићета ту годину. То у целини се гл'еда. То није само за једну кућу, но за цео народ. *(А је л се куѣао неко, мислим, је л скакао неко за ѣај крс као сад ово шѣо се младићи ѣакмиче?)* Раније нису [неразговорно]. Нису раније. Додуше, код нас, овај, није било неких река, нешто — неки поточићи... Ал нису. Стварно нису скакали. А сад видим за крс... Само се потури ону воду и сутрадан да гледа се за берићет. Ако је смрзо, онда знај — ту годину има берићета у свему. Ако није смрзо, онда нема.

(Часне Вериге?)

Часне Вериге нисмо никад радили. *(Је л има још неки назив?)* Не, не, само Часне Вериге. *(А је л знаѣе зашѣо се ѣразновало? Да л има неко веровање?)* Не знам. Стварно не знам. [прекид снимка]

[наставак разговора] Да не работаш, увек тако. *(То је крај јануара, је л ѣако?)* Јесте. Да не работаш... *(А је л сѣе ви Чуминдан звали исѣо?)* Исто Чуминдан, исто Чуминдан, само нисмо знали стварно о чему се ради. Чуминдан — светак, календариш [неразговорно] И тако га празникујеш да не радиш, да светкујеш тај дан побожни... [прекид снимка]

[наставак разговора] *(Како сѣе ви баш звали?)* Трифундан, само за имање би рекли да... да ти, овај, црв не поједе по башти [отежући последњи вокал]. То, сви су светковали, да се тај дан не може да се ради исто никако, мора да се светкује. Излазе на Трифундан да окалеме лозу, или нешто, воћку мало, да... Јесте, тако су... Свети Трифун смо га тамо звали — Трифундан. Тако [веома тихо]. (...) Да, због града, због, овај, мисим, олује, због ветра, због поплава. Ето, због тога, то се тако радило, да. *(Да се усев зашѣиѣи?)* Јесте. Тако.

[наставак разговора] Богами се... не могу то... ништа да ти одговорим. Знам да им^а исто празник, да се светкује Свето Сретење, а не знам о чему се ради, стварно... У среду или петак треба да се испости, да се испоштује тај дан. *(И ѣај ѣразник, исѣо?)* Јесте, јесте, сваки празник. Ил, на пример, не дај боже да некоме се нешто деси, на пример, у Посте. Нико то не може да... само риба може да буде посно јело. Свети Никола исто у посту. Никад то нико код нас, овај, није омрсио. Нико. Све то мора да се посна јела спремају. Не, не, не, не, нико. Кад се [неразговорно] падне у среду ел у петак, мора тај дан да се пости, да се испоштује. И да се не ради. Тако је било, ето сад. *(Како сѣе га звали, баш ѣај дан?)* Свето Сретење ил Свети Аралампије, тако... Аралампије ми би говорили: Свети Аралампије данас.

Празник, то би знали. (...) И да се не ради тај дан, да... Али нешто, неке традиције нешто велике нису, мисим, биле, да, да...

(Да ли је било Поклади код вас?)

Јесте [отежући]. Поклади, то је, на пример, кад је... ми би викали ова прва недеља за... Чиста Недеља. Е тај дан, то би пре... старе жене све изнесу ван — и врата и прозори, да оперу, да очисте, да... Чиста Недеља — све да попаре од масноће, да тако... И та недеља после да се... Неко пости целе Посте, неко прву недељу, и после среду и петак. И ону прву недељу истом испред Васкрса. Онда Велики петак долази, Велики четвртак. То би рекли у Велики петак, Четвртак да се направи свећа од воска. Само да се провуче и да се направи, кажу, то те Бог посе чува од грома и било де да путујеш. То би старе жене рекле да нема бољег, овај, јачи л'ек него од те свеће да направиш у Светли петак и у Велики четвртак. А ко може и ако је близо црква, да одеш па да и мало да... у цркву да запалиш п онда да је угаси. Кажу, од грома, то је најбоље да те Бог сачува од грома, да... та свећа. *(А кад ђада Светли петак?)* Светли петак испред Васкрса. Велики четвртак, па онда Светли петак и... ту исто [кратка пауза ради присећања] људи не раде, поштују тај дан, пости се, иду у цркве, моле се Богу, и тако. *(А који дан јаја сће овако шарали?)* Па јаја, овај, треба на Четвртак, али зависи... Некад неко ради нешто. Обавезно Четвртак или Петак јаја се офарбају, црвена боја. Како ко сад воли, коју боју да одлучи, да шара... Овај, ја сам волела са воском и са оном правом шараљком, но старински, знаш, да ето ко нешто нацртамо на јаје. Тако [тихо]. Деца се веселе више за та јаја него за ишта. Они воле Васкрс, воле ове празнике, воле. *(Јесте ђо носили, ђа јаја и у цркву кад ђођетје на Васкрс?)* Јесмо, јесмо, обавезно. Било ко да ти дође, треба да му даш јаје. На пример, у цркву ако одеш, да понесеш тамо. И ми у цркву понесемо кад има неко новац, неко понесе флашу зејтина, неко јаје, неко... Шта је год ко имао — то. Цркву смо увек гледали да помогнемо, и Богу, и тако. [прекид снимка]

[наставак разговора] (...) Брат од стрица у роду, он је био сакат. И то сам чула од његове мајке и од ове моје бабе. *(Да, ђо шјо се ђричало, мислим.)* Да, причало се тако да је он добио температуру [отежући последњу реч]... И тад су биле као неке цуре. Тако се звале те које су лечиле са тим и рекле су, овај, његовој мајци: Треба да га ставите у ђубре. Замиси ти, замиси ти — дваес четири сата да преседи. Он сироме, он мали био дечко... Они га стварно, а он имао под температуром, и мајка му била, ето, старинска жена, није знала шта све може, до чега да дође. Она ти га стварно стави у ту... Ка^д да га извади, оно све му се згрчили, и овако... Све. Сакат је био док је умро сироме. Више није мого никако да, да... А живео је дуго, дуго је живео. Тако та веровања, то, била су стварно. Онда била је, сећам се, једна баба. Кад нас заболи зуб, онда узме бели лук, па овако грицка, грицка, па нам нешто шапоће, шапоће, шапоће. И да виш — престане ти онај зуб [уз тихи смех]. Је л верујеш Бога, престане онај зуб [уз смех]. (...) И тако, то, пре се лечили... Онда, на пример, кад изађе у виду чира нешто, они су то звали ницина. Ницина — тако су звали, овај, стари ови људи. Но они не би рекли чир, или... чир са више коре, или то... него ницина, изашла му

ницина. Ел верујеш Бога, та баба баје, баје, баје, баје тој ницини. Ил, на пример, заушњаке овде, ако верујеш, изађу деци, отекну им заушке. Та баба им нешто баје, баје, баје... Прође. Ни код лекара, нигде деца не оду. Сад да л је од те бабе, да л је од Бога, да ли како то, ал она увек бели лук грицка и, овај, нешто шапоће и прича та баба, и тако лечи. (*А кад заболи стомак или шако, је л било нека йосебна трава или нешто?*) Не, па не, не... То, да извинеш, биле су жене које су, на пример, масирале као, да мало ти измасира стомак ако нешто, да ти мало то савије, то. Тако је то било [тише]. Није ништа, нешто... [прекид снимка]

[наставак разговора] Има, богами, веровања. Кажу, можеш да се нагазиш на свашта. Пре стари, овај, увече никако не би са... Нису пре имале судопере и то. На пример, судове, кажу, када опереш увече, од вечере, не, да ти не пане она вода никако од судова, је л, кажу, ту можеш да се намериш и... да дође до свакојаке болести. Све би увече или да се ставе у нешто, да се скрајну, ил да никако... или да с оставе за сутра да с оперу, ил ако се оперу, та вода мора посебно да се баци. Да се не баци испред куће. Није било ни лавабо, ни ничега, него тако све. Из бунара смо подизали децу. Све [тихо]. И тако било, да се не нагази на нешто. Има... На пример, би рекли: Троје од леба, немој да ти пане. Ако на трошке од леба нагазиш, можеш да се истом, кажу, намериш. Није добро на хлеб да газиш. Тако би стари жене викали сад. (...) А јесте, то је нагаз. Кад нагазиш, то ти је нагаз, тачно. Нагазио или нагаз, нагазио на нешто. Па онда иде по баба да му бају или нешто, или да помогну, тако. [прекид снимка]

[наставак разговора] (*Шуга, или нешто на кожу, што?*) Па пре, то су жене те, давали па... траву неку. Не знам како се звала та трава пре. Линцуре су пили, додуше, за желудац и за то. А за то... катраном, чим се оно мазали, или катраном, чиме ли се... од шуге. Катраном, живота ми, катраном, од шуге су се... После рата нема лекови, нема ништа. Па катраном обери, па, овај, намажи. Па сумпор је неки био, и са њим су се мазали људи. То, то била шуга, не дај боже, па биле вашке, па свашта. А нема никако срество, па... Онда, прало се веш. Веш се прао, знаш како се прао: ту има сандук са, овај, четири овако даске. Он је толики. И онда све онај бели веш ставе у тај сандук, и онда кува, и пепео одозго. И овамо да се скува вода у... То су били њни оаци, знаш, пре оаци... Као сулендар не, но оцак чисто. Доле ти туриш... верига, и ту скуваш ту воду, и онда носиш, и онај веш париш с оним цеђом. И пре, све би са цеђом прали судове. Пре није имао прашак. Уместо прашка све се користио пепео, стварно. Да прокуваш пепео па с оним цеђом да опереш софру, на пример, и... Па од њега да виш како се лепо веш опере [експресивно отежући последњу реч]. Супер. Пре није било... (*Је л то отировно? Мислим, је л ојасно за руке?*) Па да видиш, све ти руке ко да си... масне, колико је јако. Тачно. А да видиш онај што га са пепелом, стављаш врелу воду и она иде, овај... Бео [уз узвик] онај веш, је л верујеш, ко шећер [изразито наглашавајући последњу реч]. Ко шећер [умереније истичући поновљену синтагму]. Па онда имали су, овај, оно раније, ношња била српска. На пример, ја нисам то, овај, имала, а свекрва моја и мајка имали су. Тиранка се звала та ношња. Тиранка. То је цела бела кошуља до ту

[показујући на себи дужину]. То је ткано све ручно. (...) И онда, овај, ове су звали, овај, вијанка. У виду кецеље, знаш, ал звали су вијанка. (...) Онда, овде, та хаљина је морала све овде да буде у, у неке украсе, у... А тај јелек, он је све морао да буде у неке ђуксоре, у неке ђинђухе, у неке... (*А шћа су ђуксори?*) Па то је све, овај, обрађено све неким лепим... као куглице неки... ђинђуси, нешто. Тако се то, све то било. (*Је л ѿо шарено?*) Шарено, то је све као, као гроњице било. (*А шћа су гроњице?*) Па гроњице, то су биле неке, као у виду шишке неке. Тако, те гроњице да падају, да... (...) Са неком иглом, па то украшено, украшено... Па то само, овај, трепери кад, овај... То разне боје. (*Те гроњице су од конца?*) Да, од конца све [уз узвик]. Ал то су били разни украси, разни конци, па се то, овај, лепо... Онда су све тражили у музеје, овај, у народне те ношње, све су... Онда мараме, знаш (...) Да, марама, ал та марама мора да има оволике ресе [отежући последњу реч]. И она украшена ту лепо, и онда жене вако, не под гушу, него позади било. Тако су биле пре младе невесте, са тим тиранкама, са тим јелеком, са тим украсима. Вијанка овамо, она мора да је везена овде, ручно. (*По ивицама?*) Да, да, по ивици. [учесник у разговору] Јесте. После су долазили ови из Дома културе, тражили су те ношње... (*А за главу, само је марама била? Је л се звало некако још другачије?*) Марама, само марама. Добро, овај, што би стављали оно на здравице кад би ишли? [обраћа се учеснику у разговору не могавши да се сети назива] Ђуксор се звао — то све било украси неки, да окитиш, да... Ту били, бре, свашта, у виду дуката, у виду... То неки новац, то крстови... Све старинско. Тако је пре било. (*А где је ѿо? Кад сће ишли, где се ѿо носило?*) То, то би, знаш шта је ђуксори, те би кад, на пример, здравицу — тако сми ми тамо на Косову. Оћеш свадбу да правиш. Иде, овај, мој муж са том здравицом, то ибрик се, овај... И онда се он закити, закити са тим ђуксорима, са тим. (*Ту је ракија унутра?*) Да, и онда се напуни оно ракије, и он дође код тебе: Дошао сам код тебе да те позовем на свадбу. Тако је било то. (*А ђуксори су ѿи украси сви?*) То су украси све. (*А ѿо је руком рађено?*) Све ручно обрађено, све. Разно... [учесник у разговору] То што је било лепо. (*Је л ѿо шћрикано, вежено, или како?*) Па најпрво долази једна, овај, лепа, везена, на пример, марама ил нешто, па онда све на ту мараму, овај, то качи [нарочито наглашавајући последњу реч] — или неком шпенадлом, или неком зихерицом, ил било чиме. Јесте, тако. Ти обичаји стари. А у последње време само, богуми, до скоро... На пример, ми смо за (...) китили ту здравицу — за сина, кад смо га женили [тише]. И позивали госте са том. Све идеш, ко волиш да ти дође с том здравицом у кућу. И он ти после дође на свадбу. [учесник у разговору] Јесте. А сад, у последње време позивнице, изгубише се ти обичаји. Озбиљно. То раније било. [прекид снимка]

[наставак разговора] Чарапе вуњене, чарапе вуњене до ту, па онда, овај, то онда друге, друге плус, плетене... Оне морају овако... Оне се звале фустикле. (*Те крајке?*) Да, те кратке морају да се зову фустикле, а ове ту дугачке, оне морају ту до колена. То све тако. То све ручно да се оплете, да с уради, да с изведе. И тако младица да има, све мора ручни рад да има. Па онда конопљу сејали, жи^в ми, то се патило много па конопљу прерађивали па ткали деци. Од тога би онда правили деци

панталоне и кошуље. То, знаш, кад се то лепо уради. Конопља се посије па се онда кисели па посе тога, овај... Кад се оно онда, звала се трљица, што треба да се то истрљи... Па да се то преради, да. Па онда гребени су били. Морало је то да се на те гребене прерађује. Онда да се опреде лепо, танко, фино. И онда у разбој, која оће жена да изатка... То је платно, ако верујеш Бога, тако платно сад нигде не можеш да видиш. Е онда, то платно кад се изатке, то би звали ми трубија. Све се то у трубу овако на, овај... Онда идеш на ливаду, крај неке реке, и искавасиш га, и ставиш га на сунце — ону трубу целу. Пружиш, оно да виш како побели [са усхићењем у гласу]. Није више да је модро, да, да нема, него чисто бела боја, лепа боја. Комплет од њега да направиш, да видиш ти. Ја се сећам овај мој брат (...), он је у Београд дошао са тим ланеним платном, и од конопље, ел верујеш, да студира. Није се имало, а све се тако. Па онда сукно, вуне, држали смо овце и стоку. Онда вуну (...) Узми, па преди, па прави сукно. Па га онда понесу горе у ваљавицу па то дође као у виду штофа, да видиш. И тако се народ облачио. Онда се сећам кад смо... кад су нам мајка и баба правили јер није било опанака, него, на пример, да се закоље крава или свиња, ел нешто, па од оне коже да нам направе опанке. И то би се ми радовали као да су нам донели [подижући тон и отежући последњи вокал] не знам шта. Е онда, биле са неким врчаницама. У, касније, онда то било лепо — ко уметнички, да видиш. (*А шћа су врчанице?*) То врчанице, то ова... Тај канап се, овај, тако то ради, то се кажу опанке са [наглашена клитика] врчаницама. Тако. (*Ко ѿперћле су оне.*) Да. Е, е, да. (...) Све од коже. Тако се живело, богами, тешко, тешко [тихо].

(*А, овај, мушка ношња? Како су се звали делови неки, да л се сећајте? Шћа су мушкарци носили?*)

Па, панталоне, исто тако од сукна, или неку блузу, блузе већином, или сако... (*Је л шћо јелек?*) Јелек је другачији био, јелек био само без рукава. То се звао јелек. А блуза са рукавима, дугачка блуза, блуза ил саков.

(*А око ѿјаса јесу носили нешћо у ношњи?*)

Шалове су, овај, већином носили. Понеко би носио, неко није. (*То ѿкано?*) Да, старо, све то ткано, све то ручно рађено, све. Ткали се ћилими, ткале се декице, ткали се... чаршафи. Пре нисмо имали чаршафе, мој сине, него да изаткеш од конопље, од лана, па да га добро тамо опереш, да га откуваш, па онда да спаваш. Све смо на те чаршафе спавали од конопље и од лана. И оно посе рата није било ничега. Е, посе кад изађе вуница, изађоше оне друге ствари, посе људи од то и заборавише. Да [отежући вокал].

(*А ѿешкире, и ѿо сће ѿкали?*)

Пешкири све. А, пешкири, то да га ова, па онда да га навезеш, да му... украсе оне, знаш, ресе. Да, мора да има нешто. Па онда раднике кад имаш, на пример, у њиву, ту треба да има — канавац су звали. То је свака невеста морала да носи тај канавац. Од пет до десет метара дугачак. Јесте, невеста морала да изатке канавац, да понесе у домовину јер, кад има раднике, тај канавац треба млада да је донела. И

онда радници како копају или жању, кукуруз или било шта, онда тај канавац, и ту се ставља храна, мисим, на имање, на... де се радило. (*То се йросйре?*) Да, то се простре, онда храна се ту све... И тако радници раде. И онда кад треба да ручају [неразговорно]. (*Као данашњи сйолњак?*) Јесте, као данашњи столњак. Само то је био... канавац се звао. [прекид снимка]

[наставак разговора] Моја унука отишла код свог друга да напише домаћи задатак^x. И ту је напало њу куче. Они су имали неког вучјака и, овај, он њу овако зграбио за лакат. Међутим, њој остало од тада да се плаши. Стално се плашила, стално. Дође код мене са мајком, она плаши се од пилета, од кокошке, од краве, од било чега. Она вришти, вришти, вришти. И ја више нисам, а чула... за ту жену, знамо сви да она, тако, помаже деци. (*А како се йо село, како сйе рекли?*) Ковраге, Ковраге (...) Одем ти ја (...), узмем ту њену кошуљицу и понесем тамо, и она њој на олово тамо стави. И тачно погоди, каже: Она ти се уплашила од кучета. Замиси ти — нацртало се куче на олову. И донесем ја. Она мени да ту воду и то олово. Каже: Да ставиш ти, овај, њој кад спава увече, испред. И тако ми урадимо. Њој нестане та страх, верујте, никад више у животу... Сад је девојчица, осамнајс године има, завршава средњу школу. Ничега се сад не плаши. И ја баш, овај, говорим, овај, ћерки: Види (...), сине, како смо је повели код (...), она више нема онај страх. Не, каже, мама, више уопште се не плаши ничега. Тако ти је било [тихо]. И стварно је тако било. Никад ју се више то није повратило. [прекид снимка]

[наставак разговора] То могу да ти кажем, шта ми то... То у цркву се десило. А он је био мали. [послужење] И, овај, отишао је, цео дан јурио с децом. И, замиси, њега закачи судбина. [крај траке]

[наставак разговора на другој траци] И замисите, овај, ја њега код лекара, њему престане то. Али све он: Мама, замрачи прозоре, молим те. Ја немој... Никако не може да види дете. Ја њега код лекара у Пећ, и тамо, и вамо, и... Никако, никако, никако детету да крене на добро. Шта да радим? И једно време, он све, мало-мало: Мама, боли ме глава. Мама, боли ме глава. Ја, стварно ми више досади. То доста времена прошло. Ај, реко, да одем ја да питам лекара, да поразговарам са њим и да га поведем да види. То је лекар опште праксе, ту у Исток. Ја поведем њега горе. Он га лепо прегледа, даде мени упут за Пећ код (...). И поведем ја (...) код (...). А ту је близу црква — Патријаршија, где треба мој син да се прегледа. И они кажу, овај: Оставите књижице, а ви тек у десет сати, каже, можете да дођете. И ја велим: Ајмо, (...) сине, до Патријаршије. И тамо ми одемо у цркву. Тамо било туриста из Београда, из Титограда. Да виш колко год их је било. И сви сад се интересују: Одакле сте Ви, госпођо, из Чеговић. Знаш, сад, кад сам ја рекла (...), сад, овај, њима то интересно — то презиме, знаш, па ме запиткују одакле сте и од кад потичете ту, и тако. Ја сам и^м само скраћено рекла да се презивам (...), и ништа више. Нисам даље коментарисала са њима. И детету, ту има ћивот свете Мајке Божје. Е овако има стаза да, овај, се уђе тамо. Ја њему мало пара, оно колко сам имала. (...) Сине, тамо уђи ти сам и даруј свету Богородицу. И стварно, он уђе тамо, и седео мало, и даровао, и пољубио ону свету Богородицу, и изашо мали отуд. Био је мали, се-

дам-осам година. И одатле ми онда пођемо свуда овамо, запалимо свеће, пољубимо иконе. Ка^д су, овај, дођем код лекара, он га прегледује, прегледује, прегледује. Удара га по коленима, очи му прегледује. Оћу да Вам напишем, каже, госпођо, ове лекове за дете, али тешко да их нађете. Ја сам узела моје дете кући. Тражила сам те лекове, нигде нисам могла да их пронађем. Видим ја мали, више њега не боли глава [с неверицом]. Озбиљно ти кажем. Да никад више он није поменуо, ни дан-данас не смем... [уз експресивну паузу између сваке речи] Ето, Бог и Патријаршија њега излечио. Да нисам нашла те, да сам дала лекове, знаш, од тог лекара, ја би рекла: Излечио се дечко и помогли су лекови. Ал верујте, како сам га повела у цркву, до тада стално је викао: Боли ме глава, мама, боли ме глава. Како сам ја њега у Патријаршију пећку повела, никад више. Ни дан-данас. Није он реко да га глава заболи. Е сад [тихо], видиш ти та веровања. Баш сам рекла: човек и, ако неће да верује, мора у нешто да верује. Нешто постоји. Нека Божја сила, небеска сила, ко зна сад шта је ту... И тако ти са мојим сином било. [прекид снимка]

[наставак разговора] Да, он је све радио за цркве и био побожан и, овај, продаво свеће и, овај, календаре, тако у цркви увек радио. Побожан био и волео цркву. Ишо, и то попови долазили код њега, и... Он више седео у цркву но код своје куће. Ишо и у Јерисалим, и звали су га аци Миле. То је Милосав, ми смо га звали. Он је аци био што је био, сам је ишо. (*Сам ишо?*) Сам. [учесник у разговору] Са поповима, ал је сам. И онај (...), и он је са њим био. Није Трајко, другачије се звао, он је умро одавно. [прекид снимка]

[наставак разговора] И Шиптари, и Цигани, и муслимани, и сви. Ту је ћивот, овај, светог Јанићија, тако се зове тај ћивот — светог Јанићија. Ту луди оду јер верујете Бога, луди ту оду и, овај, врате се, овај, потпуно нормални. (...) И потпуно је била, ништа није знала за себе да говори, ништа. Она узимала лекове, пила и трошила, и... (...) Ајде, ћемо да је водимо у Девич. И они њу... А она до тада, стварно, није знала ни де се налази, ништа, ништа, ништа. И кад су они њу повели код тог ћивота у Девич манастир, а она је, овај, ушла и рекла: Јаој, види како све сјаји. Све сјаји светло, види са свих крајева — кад су је примакли код ћивота, овај, тог светог Јанићија. Тако се зове тај ћивот. То је, знате, то је велико ко ковчег и ту је тело његово. Они тако кажу. И кад је она, она ту се освестила, замиси ти. Ми смо, добро, Бог помого и Црква, видиш. (*А је л ѿмо и нека светиа вода, нешто, или не?*) Код Дечана има та вода, та вода код Дечана има, у Дечан, манастир Дечане. Ту чисто кисела вода, као у продавницу д узмеш. И ту све људи очи кад боле, ноге кад и^х боле, они иду у Дечане па у ту воду стављају ноге ил перу очи. И многима је то помогло, та вода, сад, лековита. (*А Девич је манастир?*) А Девич је манастир, истом и Дечане, истом и Дечане манастир. А шта има тамо манастира, шта има, но нам све Шиптари срушили. (*А јесте ишли ви досѿа да обилазиѿте ѿе манастире?*) Јесмо, то има много, много, много манастира. Свуд смо ишли, богами [тише]. Па има манастир Студеница. Ту смо ишли, сто школе ишле и народ ишо, сви смо групно ишли, али то је све порушено. Знаш колики је велик [са усхићењем у гласу], као град, али све остали темељи. Темељи, темељи, темељи. (*А где је ѿо ѿачно?*) То је

баш, овај, од Истока, можда има једно десет-петнајс километара. Студеница — село се зове. То је некад било чисто српско село, а сад у ту нема ниједан [експресивно делећи реч на слоге] Србин ту да живи. Не. Али овако идеш узбрдо, узбрдо — ту је онај манастир, ова... Баш се сећам кад је овај Артемије, што је сад... а и он је дошао и држао говор, каже да треба ово да се поправи, да озидамо ову цркву и треба да се помогне. Зидови постоје, да видиш какви зидови, које, Боже, Боже [с чуђењем]... (*А је л се зна ко је њо љравио? Је л се љрича?*) То је манастир Студеница [отежући име манастира]. А стварно не знам. А сећам се Артемије кад је реко, овај, кад каже: Лупа звоно горе у тај манастир Студеница, чује се, каже, у Призрен. А Призрен је, бре, тамо према Албанији, далеко... Јер је то била узвишица, брдо. И тако. Ту смо ишли, сећам се, сви. Сви смо ишли, сви, сви. Народ иде, колко за севап, да видиш, сви да посете. Ал нема, само рушевине... само рушевина. После општинари, жи^в ми, мало су оградиле то кад поче ово народ да... Али све за кратко, све за кратко. [неразговорно] Онда и други се порушили. Пуно има споменика, лепо споменика има... [прекид снимка]

[наставак разговора] (... *сандук се, њај љивој се?*) Да, да, спушта се. Ако си грешан, кажу, он стане на тебе. И онда попови ту морају да молитве, да... (*Не смеи да се љровучеш?*) Да, ако си грешан — не. Ако си чист, слободно пролази, неће ништа. (*Испод?*) Испод, испод тог љивота. То кажу кад си болесан. И то је свети Стефан тамо... у Дечанима. Џабе [тихо, са тугом у гласу]. Сад горе само имају ови калуђери, попови имају доста [наглашавајући последњу реч]. Они одржавају, ту има велика земљишта. То, то велико, била држава то све заузела. Сад шта ће се учинит — не знам. [прекид снимка]

[наставак разговора] (*То за крајнике баш ме занима.*) (...) И мени каже, овај: Да дођеш једног дана и да поведете (...). Ту је била једна баба у вези тих крајника, озбиљно ти кажем. (...) И једног дана пођемо (...), и горе, овај, да, да, овај, поведемо оно дете. А мршаво, мршаво, да видиш. Никако да крене. Неће да једе, не мож да је натерају да је. Ма ништа, крајници јој, затечено грло. Она баба, замиси ти, узме па је мало измасира оне крајнике. Ако верујеш Бога, само мала поче да кашље. И ми смо се, овај, уплашили сад што кашље дете. Ништа, вели, не бојте се — она нама. Шта се, вели, плашите. После тога... И посе она то завршила тај њен посао и ми дошли кући. Верујте, машала, та се мала опоравила [подижући тон]. Било јој фино, ето, та баба што јој претискала те крајнике. Е тако је то... Стварно, то лично мени се десило (...). [прекид снимка]

[наставак разговора] Али су баш тамо код нас, де смо живели, отишла нека баба са овцама у планину. И тамо су ови... И баба смрзла и овце све смрзле, и од таде баба се изгубила више без стрва. Никад је нису нашли. И због тога ти је настала баба Марта. То је, то је, кажу, жива истина. Баба, ја [неразговорно], чини ми се, говоре да из ваше породице била та баба [обраћање учеснику у разговору]. Јесте, стварно. То је жива истина. Отишла она са стоком и тамо замрзла. И после тога, овај, као нису више они ни да је доведу кући. Остала горе у планину. И тако је онда. А онда је од тада настао баба Марта па онда *кобиле* [наглашавајући назив]. *Кобиле* су

седамнаес. То дувају ветрови, то да видиш незгоде, неприлике свакојакe, овај. Па онда бабе — дванаес дана, па *јарчеви*, чини ми се, четрнајс или седамнајс, богами. Све то траје тако до близу... Тако, докле све то истраје. И тад сви се, овај, као, док прођу *јарчеви* и бабе па тек онда да наступе лепа времена. Е тако ти је то.

(А кажитије ми за ово што смо рекли, за Младенце?)

А за Младенце, овај... То у, у... старе дане, оно раније, нису се толико прослављали. А сад, скоро, овај, то се прослављају Младенци исто као свадба. То сва родбина дође, младенци прослављају, родбина дође, донесе поклоне, дарују, спрема се ручак. Ту ти је опште весеље за Младенце. *(А ти неки хлейчићи што се љаве?)* Па меси се, обично колачи, кифлице, хлебови, разне... *(А ови, ови мали, како се зову? Што баш за тај дан.)* То колачи. *(Младенчићи?)* Да, младенчићи, или колачићи неки, младенчићи. *(Је л се љу сџављао мед одозго?)* Па, поливају медом или било чим. Као, то ето да је боља, овај, слађи брак, и тако. Шећером или...

(Је л било нека ваџра да се на тај дан, на Младенце, љалило и нешто да се љавило?)

Е, не знам. За Први мај смо палили ватру. То је било оно за Први мај док је било пре. Е [отежући узвик], за очи Првога маја, то свуд ватре горе.

(А на Благовештјење је л било нешто љосебно?)

Није ми јасно који је то... [неразговорно] Ми би викали: На Благовес долази рода из топли крајева. И стварно, на Благовест, или тај дан, она имала је, овај, овај, храст један велики. Она горе има гњездо њено... Сутрадан — рода ту стиже на Благовес. То, то смо стварно запамтили. Рода стиже из топли тамо, из ти других крајева. Од сутра можеш да видиш роду, да... То смо рачунали. Друго нисмо, не знам [тихо]. Не сећам се.

(А љеџак љред Ђурђевдан?)

Е, петак пред Ђурђевдан, да ти кажем, то људи излазе са стоком у планину, да терају стоку, па, овај, као да им пролази та стока, да нешто им неко не направи, неке магије, нешто, шта ја знам, да би отишла та стока здраво. Око Ђурђевдана обично сви излазе у планине. Тамо су брдовита места [тише, са сетом у гласу], горе је то богато, има лепе ливаде, лепи пашњаци. Сви истерују стоку горе на пашу. До јесени они тамо буду, у јесен посе силазе. Горе да поведеш дете, дође ти румено ко да си му боју ставила на лице. Еј, то се поправе [неразговорно]. То је планинска вода, ваздук чист, лепо, а горе се беланчевине, млеко, кајмак и, мисим, сир — већином то деца једу. И како фино деца, да виш. Све би жене да пошаљу да да некое дете у планину, да јој га горе поправи, да... Овамо ипак другачије [сажаљиво].

(А је л био неки обичај да се, каже, бере неко цвеће, неке љраве љред Ђурђевдан?)

А беремо. Ишли би ми, ја сам дете била, сећам се, и послала би не мама, звало се, овај, један извор — Смрдељ се звао [смех испитивача и информатора]. Стварно,

тако се звао. А извор био, али тако му дали име — Смрдељ. Идемо ми ко^д тог Смрдеља д уберемо разне траве и да ставимо воду у уста... Ту да дођемо и да овако... да дунемо у пчеле да би као тобож се ројиле пчеле. *(Ту воду?)* Ту воду из уста. И да донесеш, то дође као у виду неке водице, исто флашу да напуниш, и разне траве, кукурек и... Пуно, пуно. Копитњак неки се звао, трава [отежући], и она је округла, да виш лепа [отежући]. Сећам се лепо, пуно онда... *(То је на Ђурђевдан?)* То је уочи Ђурђевдана. То уочи Ђурђевдана беру се траве, а на пример, (...) ту има извор, планина — овако велика [показујући], онда извор, извире велика вода. Ту су се скупљали и Срби и друге нације. Све. Уочи Ђурђевдана, то је био као општи сабор... као слава. Донесу људи, па пију, мезе. Онда иду уз брдо, вода. Па онда беру цвеће ту. [неразговорно] Кажу — као лек да дођеш на тај извор, све би викали. Уочи Ђурђевдана, то све живо иде на извор горе. Све. Колима људи. Ко има, ко не — пешице. Неко доно горе да руча, неко бере цвеће, неко траву, неко... Ето.

(А је л се сећаише, док стије били деише, да је неки хлеб био да се сиџијално меси за ѡразник, ѡа се носи за стиоку, ѡо кад се крене?)

Код нас, овај, на Ђурђевдан, није то код нас. То је код нас само за Српску нову годину, за Мали Божић... Овај, меси се хлеб и с оним, знаш... *(Да, да, да. Ал ово није било за Ђурђевдан?)* Није. Није, није. [учесник у разговору подсећа информатора] Као, на Ђурђевдан су гледали традицију — не треба да дајеш никоме ништа... *(Да зајмиш?)* Да зајмиш неку... Као није лепо, има разних људи, да нешто ето... *(Не ваља се као.)* То су та верована, да. За Ђурђевдан не би требало, као, ништа из куће да се даје.

(А је л се клала нека баш овца на Ђурђевдан, да мора да се закоље, или јагње, или нештио ѡако?)

Па, има људи, како је ко. Некад је неко заклао, некад није. Углавном ручак се припреми. Да, ручак. Има неко ко слави славу Ђурђевдан. *(А да ли неки ѡсебан назив ѡо јагње или овца, кад се закоље, да има? Кад се коље ѡог дана, ѡа живоѡиња?)* Вала, нешто се не сећам, стварно [сасвим тихо]. Као... не, не, не знам. [неразговорно] Уочи Ђурђевдана донесу цвеће, кукурек, овај, разне оне... Звали су... Је л знаш ону лозу, они би звали дебелачица. Као, ко је мршав, он иде па тражи, овај, ту, лозу, овај, па остави око паса, мислим... И онда, закити се са цвећем цела авлија, и кућа, и врата, и прозори. Ал то уочи Ђурђевдана, а не за Јеремијин дан. Уочи Ђурђевдана ми смо се китили, увек то... Да се закити двориште, да се очисти, да се среди за Ђурђевдан... *(Је л има неки обичај с копривом, жаром, да се нештио ради, истио, за Ђурђевдан?)* То обавезно за Ђурђевдан, обавезно. Коприву би ставили деци под јастук, увече. Да ти стави мајка, овај, коприву испод јастука и ти да преспаваш преко те коприве. *(Је л ѡо нештио за здравље?)* Па као за здравље. Е, ујутру обавезно се деца купају и помало оном копривом да, овај, као удари по детету, да би било здраво и свеже дете преко целе године. *(А је л се и стиока можда ударала ѡом копривом?)* Па и стока. И стоку су ударали. А већином стока, на пример, краве — то, то се узме све, па се, овај, та трава... Разне те траве има. Ондак

да даш крави, овај, стока сва мора да... Па онда, како се зове онај? [обраћање учеснику у разговору] Шевар смо га звали. То једна посебна трава која... Само за Ђурђевдан се то даје стоци [неразговорно] (*Да једе?*) Да једе, да. То обавезно, ко год има стоку, тај шевар мора да да стоци. (*То исто да би стока била здрава?*) Да би стока била здрава и... и више као млека крава да дадне, и тако... Јесте. [прекид снимка]

[наставак разговора] (*Да се не ради? Него треба да се пази човек...*) Треба да се, као, припази, као... Ја сам ти, овај, била рекла да... од града, од... Ту био, овај, старе жене правиле неке свећице да би Бог сачувао од грома, од било чега [тише]. [кратак прекид снимка] (*То нешто значи?*) То је лично, то Вртолома, као завије ти се, овај, као памет, како да, да... И нико није смео да ради на тај... Ретко ко. Па пуно људи урадили, али ипак, понешто им се тако у међувремену догоди, тако. [прекид снимка]

[наставак разговора] И ми смо имали обичај све постелину да изнесемо — као да види Видовдан [спуштајући лагано глас]. Све. И постелину, шта год, овај, можеш да изађе на сунце, то да... Кажу: Да види Видовдан. Тако би викали стари. Да се изнесе, да се... све из куће, шта можеш, мисим, посебно постелину да се проветри на сунце, Видовдан да види. Да, тако би викали стари. Тога се само сећам, иначе... Добро, Видовдан, он има те традиције. И тако то. Војска наша кад је то [неразговорно], овај, немам шта да...

(*За Ивандан?*) За Ивандан узму, па од трава, од цвеће венчиће, па око главе ставим га, носим преко руке, или поклања својој другарици или другу, или носи мајци у кућу, или тако. Тако, ти венчићи од цвећа. (*И углавном то? Није било овако то селу да се иде?*) Не, не. Није, није. Стварно, нисмо ми тамо по Косову много. А видим, мало по Србији то има више. [учесник у разговору] Да, разни обичаји.

Неименовани информатор (1940),
Суви Лукавац (општина Исток)

Дол'е у... Е сад кад ја, видиш... (*У лећо, аха.*) Па пуно, како сам, изгубила сам унука то како смо побегли. Иначи се, нисам се чикала ни рад, ни у руке да работам, ни да ткем, ни да предем, ни да чувам, ни да музем... Све то. [прекид снимка]

[наставак разговора] (*Лазарева субота, Врбова субота — шта је било на тај дан?*) Лазарева субота — то је, то је исто пред Вел'игдан ова субота, Лазарева субота. То је... седом дана пре Вел'игдана субота, после онда недеља, то је, овај, Цветнице вичемо. Еја. У суботу је Лазарева субота, у недељу су Цветнице. Седом дана прође — Васкрс дође, Вел'игдан. (*А шта је било код вас за Лазареву суботу?*) Код нас, ђаци су ишли вако у шетњу и, на пример, и ми смо држал'и за светак. И тако даље. (*А ишли су то селу, то кућама?*) Не. А Света тројица има — неко иша по кућама, овај, Света тројица. Ми женски би ишл'и то, па би носил'и крсти баш на Свету тројицу. У... у онај, три дана Света тројица — недеља, понедељак, торак. Три дана Света тројица. То је између Спасовдана, између Видовдана, измиђу... Пе-

тровдана. Тај месец се, не знам како се зове, ја н умем да погодим. Еја. (...) [прекид снимка]

[наставка разговора] Бил'и ми у мој род па би то певал'и: „Ој додо, додолице, дај, Боже, ситну кишу, росу л'епу, да пороси наше имање“, на пример, и стока да пасе траву. То је се певало... Тако, додол'ице бил'и, видиш, све старински. (...) [прекид снимка]

[наставка разговора] Госпођин'е, Преображење — кад ја не, не... мрсим на, на тај дан. (...) Исто, Госпођиндан, посл'е седом дана [неразговорно]. Он је, четрнаес дана се пости за... Пре смо постил'и, сад не постимо... (...) Посл'е Крстовдана — С'вета Богородица. У пећку цркву је слава. То се пости седам дана, Света Богородица се виче. [прекид снимка]

[наставка разговора] *(А кажиће ми је л' ђамћиће да је неки обичај био кад је жена тјрудна, у другом сћању? Нека забрана, нешто?)* [учесник у разговору, млађа жена, појашњава питање] Па не могу да разумем [уз смех], не чујем ја добро. Бранил'и ми би снаама да не иде по селу, каже, да баци нешто за тебом, шта год баци кад је трудна. Сад, ја сам дошла код тебе, ел' ти си дошла код мен, тражиш неки ствар: да ми даш кафу, или шећер, ел' нешто, неки папир, ел' нешто да ми даш... Ја нем да ти дам, и онда кад изађеш, има душа свакојака. Постим па не смем да говорим ја лоше ништа [тише]. Не ваља, стара сам [сасвим тихо]. И ви, кажу, то старе жене би причал'и: Да бациш нешто за њом, каже, оно мора то да једе, то дете. Онда, ако баци камен — камен. Ко бал'егу — бал'егу, ко ђубре, знаш. Шта баци за њом, то дете не мош му одбит никако. Убиј га и не мош му одбит. Па не би, не би ишл'и ми по селу пре, боже сачувај. [прекид снимка]

[наставка разговора] Каже, кад си трудна, да извин'еш, кад кобила се... састави сас коњем. Еје, то ако видиш, стварно имаш да носиш годину дана трудноћу. То би рекл'и наши свекрве: Не, кад видите коње, немо да гл'едате — жени која је трудна. *(А ово што каже снајка за дивљач?)* [учесник у разговору] Па не ваља. Зец кад је убиен, зец кад је убиен од пушке, мени свекрва није дала да једем. *(А што може да се деси онда?)* Шта може се деси: излази му, каже, ране и друго нешто... роди се... да нема прс, да нема руку, да нема ногу, да нема нешто... Не дај боже, има исамче што се роди од мајке лоше, па онда, а не посл'е. Које се роди добро — добро, које се роди лоше, оно више нема... [прекид снимка]

[наставка разговора] *(Дивљач кад се нека...)* Дивље — кад спава, отворене очи. А, пиктије ми кажемо, ел' варите ви пиктије? *(Да, да, да.)* Еја. Ово од месо сувога? *(Да, да, овако да се излије.)* Е, е, е. Е, мене [неразговорно] ми рекла свекрва, каже, не може дете онда на ноге да стоји, да... Еја. (...) *(Значи, није ваљало да једеће то?)* Није ваљало да једеш. А ја сам бранила, богами, овема, ми се чини са, најпрво сас (...) [прекид снимка]

[наставка разговора] (...) Која вол'и нешто да поједе па узн'е сама, а не види нико... Де се довати, ту има да... (...) Она има овако прсти [неразговорно], како у (= јој) мајка попила вино, чашу вина, и овако се доватила за [покушавајући да покаже на себи] *(За бућину, што?)* Е, е, овако се доватила, попила чашу вина и доватила се

вако, и тако остало... прсти овако де... [показујући] Црвено, исто ка вино... Јес, богами [уз смех]. Има неко, узне вуну ил' н'ешто овако. Тако ју тера тр^удноћа, има тр^удноће те тера да, да нешто узнеш. Једна тамо, то давно било, овако узела с^векрви ил' јетрви, ко зна, вуну [неразговорно], и давала се вако, и како се давала, тако овамо црна коса, овамо бела. Ел јесте, ел није — то су причал'и... Мене се ништа у мојему ни роду ни дому није десило. Све ни нормално, лепо. Нит је које сакато ни ћораво, не дај боже. Не дај боже никоме [повишавајући тон], не вол'им, никоме. [прекид снимка]

[наставак разговора] Да удари мачку овако ногом, каже... (*Не ваља?*) Не ваља. Е то не ваља. То било оно што сам гл'едала. Шта нисам гл'едала, ја... (*А ишла онда мож да буде?*) Шта да буде? Онда, има више дете, овако, овај, длаке, ово... (...) На груди има. Пуно има одека и... Види, мајка кад га удари ногом вако мачку, вел'и — то ти изађе [неразговорно]. Тако викал'и стари жене. Шта знам друго [самосажаливо], не знам. Ја сам била, моја ћерко, све некако у муке, све. Овај рат два-три пут ме доваћа, и мењала домови, тамо-овамо... Аини... [прекид снимка]

[наставак разговора] (...) (*А је л се сећајте, каже, кад зуб дејтејџу љрви изађе, да има неки обичај? За љрви зуб?*) Е, ко има н'еко сребро, злато, знаш, пре. Па и сад има неко ко има. Види да, овај, кад му видиш најпре зуб, да... [неразговорно], почеш са ним златним. Да му бидну златни зуби, да му трају, да... Еја. Е то, то смо гл'едал'и ту, за ту... (...) [прекид снимка]

[наставак разговора] (*А како се каже за џу жену кад нема децу? Је л има неки назив?*) Не дај боже, вичемо ју кад остане — муж ју умро, деце нема — саморанка, дал'еко било. То нема никога. Има рода, а од порода нема никога. Дал'еко било. [прекид снимка]

[наставак разговора] (...) Која претури девет месеци, они би рекл'и: Ајд — каже, на пример, с^векрва, стрина, ил'и мајка, ил'и... Да узне зоб, која видела, на пример, коњи, еја, па из кицеље вако да, да дадне да поједе коњ, и да се... Ако претури девет месеци... Еј, то је жива истина... Да може да с^е опороди. [прекид снимка]

[наставак разговора] Кукавица да те превари — није добро. Не дај боже, за ову годину ка^д те превари кукавица [неразговорно]. Некоме се прођи, некоме се деси тако — кукаш ону годину. А грл'ица што грчи — каже, ломиш судови. (*Ако је чујејте?*) Ако је наштину чујеш ујутру, ти ниси ништа турила, метла у уста. Знаш, дигн'еш се из кревета ујутру, ти ниси нешто турила у уста, и отидн'еш, изађеш негде у [неразговорно], ил'и ко^д стоке, ил' нешто да радиш у бакчу, ил'и... Она те превари, знаш. Чујеш ју најпре. То најпре кад ју чујеш. У прол'еће... (...) А грл'ица, то ти је жива истина, ако те превари, ломиш судове за годину. Ствари: опереш шољу — сломиш, опереш чашу... А за пупуња, базди ти душа за годину дана. Кад дуваш овако [показује], има ти мирис душа. Тако смо ми то гл'едали, а сад шта знам [тихо]. [прекид снимка]

[наставак разговора] Гарван то. Он у ора, као у ора вреди. (*Да, да — црн.*) Е, он гаче [неразговорно], горе, дол'е гаче, гаче... Ка^д ти прође преко обора, преко куће, то саи (= истина) имаш лоше ти изађе за нову годину. [прекид снимка]

[наставак разговора] Кукувија ју вичем. Она виче само кукуви, кукуви, дал'еко било од ове куће и од свакога. Не дај боже никоме Србину лоше. И не вол'им никоме да се деси. (*То истйо не ваља?*) Они кажу: кад ти прође преко обора, ел преко куће, каже, кад виче ти на неко воће, ел' на нешто ти у обор виче, у авлију своју, на пример, каже, то нешто се деси за ту годину. Мора да се деси. А стварно, викала је прет авим излазењу, кад смо тел'и да бегнемо оно прол'еће. Ја вичем, ја не чујем добро, сад још по не чујем. Још тамо сам почела, бол'ел'е ме уши, ево пе-шес година, и оглуvela сам. [прекид снимка]

[наставак разговора] [збркано и неразговорно] Ноћу, ко нагази на виловско место, он целу ног' лута — горе-дол'е, н уме кући да иде. То има, има вила. Стварно има. (...) Па њојзин отац. Био на славу и... у село. И кад изашо, нагазио на то виловско место. И везал'и га конопцем, кажу. И целу ног' лутао, и лута, и лута, и поведе га [неразговорно], и шта му несудил'и. (...) И стварно, виловско место, ко згази, да ти се деси, то има трава, биљка, то виче се виловско место. Вила има, имала нека ту. Па и, значи, де је она газила, па на то место њојно се потрефи да згази, стварно не знаш кући [неразговорно]. То су причал'и. А нашло ме није ништа. А то су причал'и. (*Је л се тйо мислило да су играле коло ноћу?*) Коло да се играло ту, коло виловско, што кажу. И кад се потрефи да згазиш на то место, онда не знаш ништа од себе. (...) Дваес четири сата н умеш д идеш кући док те она сама не пусти да...

Неименовани информатор (1911),
Ђураковац (општина Исток)

ЛИТЕРАТУРА

- Букумирић 2003: Милета Букумирић, *Говори северне Мейхохије*, Српски дијалектолошки зборник L, Београд 2003, 1–356.
- Милорадовић 2008: Софија Милорадовић, *Горе високо а доле тврдо* (Милета Букумирић, *Живот Срба у Гораждевцу*, Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 61, Београд, 2007, 1–426), Зборник Филозофског факултета у Косовској Митровици XXXVII (2007), Косовска Митровица 2008, 269–275.
- Плотникова 1997: А. А. Плотникова, *Семантички подхот к описанию терминологи и южнославянско и обрядности*, Вопросы языкознания 2, Москва 1997, 77–89.

SOFIJA MILORADOVIĆ

I CARRY MY CROSS, I PRAY TO GOD ...
(Ethnolinguistic transcripts from Metohija with introductory notes)

S u m m a r y

The ethnolinguistic transcripts presented in the paper were created on the basis of the audio-recordings made by the author in 2003, during the gathering of the material for the dialectological and ethnolinguistic research of the vernaculars of the Serbs from Metohija, housed in the collective refuge centres in Paraćin. Besides biographic elements, the conversations include the following: the winter holidays' cycle, *Holy Tree*, mythological beings, folk medicine, traditional clothes, etc. In the transcripts, almost all striking phonetic, morphological and morpho-syntactical features of the vernaculars of northern Metohija, which belong to the Kosovo-Resava dialectal complex, can be found. The transcripts enable the drawing of some particular conclusions which might be significant for ethnolinguistics, dialectology, sociolinguistics as well as psycholinguistics.

Key words: ethnolinguistic transcript, Metohija, displaced Serbs, Kosovo-Resava dialect, *over there*